

Modern Ediplerden İbrâhim Nasrallâh ve Ürdün Edebiyatındaki Yeri

- *One Of The Modern Writers Ibrahim Nasrallah and His Place in Jordanian Literature* -

Zehra Gülay ŞAHAN*

Atıf/Citation: Şahan, Zehra Gülay. "Modern Ediplerden İbrâhim Nasrallâh ve Ürdün Edebiyatındaki Yeri [*One Of The Modern Writers Ibrahim Nasrallah and His Place in Jordanian Literature*]". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* [*Journal of Düzce University Faculty of Theology*] 5/1 (Bahar 2021): 78-93.

Öz

Bu makalede İbrahim Nasrallah'ın Modern Ürdün romanındaki yeri ele alınmıştır. Romancı ve şair olarak meşhur olan Nasrallâh aynı zamanda bir sinema eleştirmeni, ressam ve fotoğraf sanatçısıdır. Nitekim 2018 yılında *Harbu'l-Kelbi's-Sâniye* romanı ile *Arabic Booker* adıyla bilinen *Uluslararası Arap Romanı Ödülü*'ne, 2020 yılında ise *Debbâbetun Tahte Şecerati 'İdi'l-Milâd* adlı romanı ile *Ketârâ Arap Romanı Ödülü*'ne layık görülmüştür. Kendisi Arap dünyasında en çok okunan roman yazarlarından birisidir. İbrâhim Nasrallâh 21 şiir kitabı, 22 romanı, 2 çocuk kitabı ayrıca edebiyat ve sanat konulu 5 çalışması velhasıl toplamda 50 eserle edebiyat dünyasında önemli bir yere sahiptir. Eserleri pek çok makaleye konu olup hakkında yüksek lisans ve doktora çalışmaları yapılmış ve bunların bir kısmı da kitaplaştırılmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde şiir festivallerine ve konferanslara katılan Nasrallâh'ın 11 romanı, 4 şiir koleksiyonu ve bazı şiirlerinden seçkiler İngilizce, Almanca, İtalyanca, Danca, Farsça, İspanyolca, Rusça ve Fransızca gibi pek çok dile tercüme edilmiştir. Türkçeye ise yalnızca bir romanı çevrilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Modern Arap Edebiyatı, İbrâhim Nasrallâh, Filistin, Roman, Şiir.

Abstract

In this article, the place of Ibrahim Nasrallah in terms of Modern Jordanian novel is discussed. Famous as a novelist and poet, Nasrallâh is also a film critic, painter and photographer. In 2018 his novel *Harbu'l-Kelb as-Sâniye* was awarded the International Arabic Novel Award, known as the Arabic Booker and in 2020 with his novel *Debbâbetun Tahte Secerati 'İdi'l-Milâd* he was awarded the Katara Arabic Novel Award. He is one of the most read novel writers in the Arab world. Ibrahim Nasrallah has an important place in the world of literature with 21 poetry books, 22 novels, 2 children's books as well as 5 works on literature and art, in short, 50 books in total. His works are the subject of many articles, and his master's and doctoral studies have been done on him and some of them have been published as a book. Participating in poetry festivals and conferences in many countries of the world Ibrahim Nasrallah's 11 novels, 4 poetry collections and a selection of some of his poems have been translated into many languages such as English, German, Italian, Danish, Persian, Spanish, Russian and French. Only one of his novels has been translated into Turkish.

Keywords: Modern Arabic Literature, Ibrahim Nasrallah, Palestine, Novel, Poem.

* Öğr. Gör., Düzce Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi [Lecturer, Düzce University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language And Rhetoric], zehragulaysahan@duzce.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7454-1366.

Giriş

Filistin asıllı Ürdünlü yazar İbrâhim Nasrallâh, bir şair olarak tanındığı edebiyat dünyasına yazdığı romanlarla da damgasını vurmuştur. Nasrallâh, sadece Arap dünyasında değil Batı'da da ilgi ve takdirle takip edilmektedir.¹ Bir resim ve dört kişisel sergisi bulunan İbrâhim Nasrallâh, çok yönlü bir şahsiyettir. Her romanında farklı bir üslup, kurgu ve dil geliştiren Nasrallâh, aldığı ödüller ve pek çok farklı dile çevrilen roman ve şiirleriyle, dünyanın dikkatini Arap dünyasındaki edebi çalışmalara çekmeyi başarmıştır.²

1. Hayatı

İbrâhim Nasrallâh, Filistin'den sürgün edilen bir ailenin çocuğu olarak Ürdün'deki el-Vahdât mülteci kampında 1954 yılında dünyaya geldi. Çocukluğunu ve gençliğini burada geçirdi.³ UNRWA'nın (Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı) kurduğu çadır okullarda eğitim gördü. Müzisyen olmak istediği halde maddi imkânsızlıklardan dolayı yine UNRWA'ya tabi Öğretmen Yüksek Okulu'nda okudu.

Kariyerine 1976-1978 yıllarında Suudi Arabistan'da öğretmenlik yaparak başladı. Amman'a döndükten sonra çeşitli gazetelerde, medya ve kültür sektörlerinde çalıştı. 1996'dan 2006'ya kadar Abdülhamîd Şûmân Kurumu⁴ Sanat Dairesi'nde Kültür Danışmanı ve Edebi Faaliyetler Müdürü olarak görev aldı. Ürdünlü Yazarlar Birliği Derneği ve Arap Edebiyatçılar ve Yazarlar Birliği üyesi olan Nasrallâh, 2006 yılından itibaren kendisini sadece yazmaya adanmıştı.

2. Eserleri

İbrâhim Nasrallâh, son derece başarılı pek çok şiir koleksiyonunun yanında insan, toplum ve tarih konulu dizi romanlarıyla da kendisini ispatlamış çift kanatlı bir yazardır.

2.1. Romanları

İbrâhim Nasrallâh'ın 22 romanı bulunmaktadır. Bunlardan 12'si, Arap dünyasında yazılmış en büyük dizi roman projesi olan *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* kapsamındadır. Nasrallâh bu romanlarda 250 yıllık modern Filistin tarihini ve sürgündeki Filistin halkının trajedisini anlatmaktadır.⁵

Buna paralel olarak yazarın kaleme aldığı bir diğer dizi roman projesi ise *eş-Şurufât*'tır. Bu başlık altında ise 6 romanı bulunmaktadır. İbrâhim Nasrallâh, bu romanlarında toplumun her katmanında görülen yozlaşmayı, bireyin otoriteyle çatışmasını, Arap insanının buhranlarını, kadına dönük cinsel taciz ve namus cinayetleri gibi sorunları ele almış ve bunlara çözümler aramıştır.

¹ Ahmet Bostancı, "İbrahim Nasrallah'ın Hayatı, Eserleri ve Ağrâs Âmine Adlı Romanının İncelenmesi", *Nüşa Şarkiyat Araştırmaları Dergisi* 12/34 (2012), 151-153; Yûsuf Bekkâr, *Mubdi'ûn ve Mubdi'ât* (Amman: Dâru Ezmine li'n-Neşr ve't-Tevzi', 2015), 10.

² Fâtih Burhile, *Takniyetu's-Serd fi Rivâyeti "Zeytûni's-Şevâri'" li İbrâhim Nasrallâh* (Cezayir: Câmîatü Muhammed Budiyâf, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 116-118.

³ İbrâhim Nasrallâh, *es-Sîra et-Tâira* (Amman: el-Müesseset el-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2006), 148; Alaraby TV/Füşatu Fikr, "İbrâhim Nasrallâh", *YouTube* (24 Ağustos 2016), 00:01:00-00:07:00.

⁴ Abdülhamîd Şûmân Kurumu, Ürdün'ün başkenti Amman'da Arap Bankası tarafından ilim adamlarının desteklenmesi ve bilimsel çalışmaların teşviki için 1978 yılında kurulmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. Muessesetu Abdülhamîd Şûmân, "Lemha Âmme" (Erişim 20 Mayıs 2021).

⁵ Bin Hûriye Fevziye, *ez-Zâkirâ ve't-Târîh fi Rivâyeti "Tıflu'l-Mimhât"* (Cezayir: Câmîatü Muhammed Haydâr, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2015), 64.

Zılâlu'l-Mefâtih, Sîratu 'Ayn ve Debbâbetun Tahte Şecerati 'Îdi'l-Mîlâd adlı eserlerden oluşan *Sülâsiyyetu'l-Ecrâs* ünvanlı romanları ise Nasrallâh'ın son yayımlanan üçlemesidir. *Debbâbetun Tahte Şecerati 'Îdi'l-Mîlâd* adlı romanı 2020 yılında *Ketârâ Arap Romanı Ödülü'*ne layık görülmüştür.

İbrâhim Nasrallâh'ın en meşhur romanları kısaca şöyledir:

2.1.1. *Berâri'l-Hummâ*

1985 yılında 164 sayfa olarak yayımlanan bu eser, İbrâhim Nasrallâh'ın ilk romanıdır. Arap edebiyatında post modern tarzda yazılmış en iyi romanlardan birisi olarak kabul edilen bu eser, 2007 yılında Dancaya çevrilen en iyi beş romandan biri, yine 2010 yılında *The Guardian* gazetesince Arap dünyasına dair yazılmış en iyi on romandan birisi olarak seçilmiştir. Bu eser İngilizce, İtalyanca ve İbraniceye de çevrilmiştir.⁶

Romanda genç bir öğretmen, Suudi Arabistan'ın medeniyetten uzak bir çöl bölgesindeki buhranlı yaşamı anlatılmaktadır. İbrâhim Nasrallâh romanın kahramanı Muhammed Hammâd'ın şahsında, Suudi Arabistan'ın güneyindeki Kunfuze köyünde yaşadığı iki yıllık öğretmenlik tecrübesini anlatmaktadır.⁷

Nasrallâh, Ürdün'deki mülteci kampında yaşadığı gurbet ve yalnızlık sürgününden sonra kendisini vatanından çok daha uzak bir bölgede pek çok korku, endişe ve halüsinasyonla dolu ikinci bir sürgünde bulur.

Romanın kahramanı, hayal ile gerçeklik arasında kâbus ve korkularla dolu hayatında geçmişini tamamen unutmuş bir halde kendini ararken yazar, okuyucuya göndermelerde bulunmaktadır. Günümüz modern insanı da içinde bulunduğu ekonomik, siyasi ve sosyal birtakım krizler içinde kendi kimliğini, benliğini, gerçekliğini kaybetmiştir ve bir kayboluş içindedir.⁸

Bu romanda olaylar doğrusal bir zamanda değil dairesel bir zaman ve mekân kurgusu içinde ilerler. Olaylar bazen gerçek, çoğu kez de düşsel bir zaman boyutunda gelişir. Bu nedenle okur, romanın sonuna kadar hangi zaman boyutunda olduğunu takdir etmekte zorlanır. Eserde nedenselliğin yerini rastlantısallık almıştır. Dolayısıyla bir önceki bölüm bir sonrakinin sebebi değildir. Klasik romanlarda olduğu gibi yazar, Muhammed Hammâd'a belli bir son hazırlamaz bunu okuyucuya bırakır.

2.1.2. *el-Emvâcu'l-Berriyye*

İbrâhim Nasrallâh, bu romanı 1987 yazında işgal altındaki Filistin'e yaptığı ziyaretten sonra yazmıştır. Bu roman sonraki baskılarında *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesine dâhil edilmiştir. İlk olarak 1988 yılında 128 sayfa olarak yayımlanmıştır.⁹

Nasrallâh, bu romanında merhamet bilmeyen bir düşmanın tüm yaşam fonksiyonlarını yok ettiği bir vatanda, Filistin halkının yaşama tutunma ve hayatta kalma mücadelesini anlatır. Olaylar şehirleri, köyleri ve kamplarıyla işgal altındaki tüm Filistin'de geçmektedir. Filistin-İsrail çatışması iki ana karakter üzerinden sembolize edilmiştir; el-Bahrî, Filistin direnişini, Şolomo ise her çeşidiyle İsrail işgalini temsil etmektedir.

⁶ Bostancı, "İbrahim Nasrallah'ın Hayatı, Eserleri ve Ağrâs Âmine Adlı Romanının İncelenmesi", 151.

⁷ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 86-90.

⁸ Ahmed Rızâ Sâ'adî - 'Aliye Ca'ferî Zâde, "Dirâsetu Melâmih Mâ Ba'de'l-Hadâse fî Rivâyeti Berâri'l-Hummâ li İbrâhim Nasrallâh", *Mecelletu Buhûs fi'l-Luğati'l-'Arabîyye ve Âdâbihâ*, (2013), 113-129.

⁹ Süleymân el-Ezra'î, *er-Rivâyetu'l-Cedîde fi'l-Ürdün* (Amman: Vizâratu's-Sekâfe, 1998), 189-200.

Romanda okur yeni bir edebî dil olan sinematografik anlatı üslubuyla kendisini romanın içinde bulur. Sanki her bir olayı bir film sahnesi izler gibi görmekte ve duymaktadır. Ayrıca bu eserde geriye dönüş tekniği çok sık kullanılmıştır. Roman, şiirlerle ve halk türküleriyle de zenginleştirilmiştir.

İbrâhim Nasrallâh bu eserinde keyfi öldürme, tutuklamalar, yıkımlar, baskınlar, ablukalar, peş peşe gelen kontrol noktalarındaki uzun kimlik kontrolleri ve teftişler ortasında boğulan bir halkın nabzını tutar. Karakterlere veya olay örgüsüne odaklanmadan Filistinlilerin günlük hayatlarının ayrıntılarında beliren direniş ruhunu, farklı kareleri ustalıklı bir araya getirerek okura aktarır. Bu nedenle bu eser çoğu edebiyat eleştirmenine göre birinci hatta ikinci intifadanın¹⁰ habercisi olmuştur.¹¹

2.1.3. *Tuyûru'l-Hazer*

İlk olarak 1996 yılında 325 sayfa olarak yayımlanan bu eser, İbrâhim Nasrallâh'ın *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* adlı dizi roman projesinin ilk romanıdır.

Bu roman mülteci kamplarında yaşayan bir çocuğun, kuşları yakalayıp diğer çocukların tuzaklarına düşmemeleri için onlara dikkatli olmayı öğretmesini konu alır. Olaylar 1948'den 1967'e kadarki zaman diliminde Amman'daki el-Vahdât mülteci kampında geçmektedir. Romanın kahramanı adı zikredilmeyen sadece "küçük" diye seslenen bu çocuktur.

İbrâhim Nasrallâh bu saf çocukluğun arka planında ölüm, mahrumiyet, sefalet, yasaklar, özgürlüklerin kısıtlanması ve vatana dönme umudu gibi konular bağlamında diasporadaki Filistin halkının mülteci kamplarında yaşadığı trajediyi anlatmaya çalışır. Eserde Arap halklarının, yaşadıklarından ibret alıp Filistin dramına neden olan hataların tekrarlanmaması için uyanık ve tedbirli olmaları gerektiği mesajı verilir. Nasrallâh bu romanında geriye dönüş, ileri sıçrayış, iç monolog, diyalog ve iç gözlem gibi anlatı tekniklerini başarılı bir şekilde kullanmaktadır.

Bu esere, kendisi de el-Vahdât mülteci kampında doğup büyümüş birisi olan yazarın, yalnızca çocukluğunu ele aldığı otobiyografik roman da denebilir.

2.1.4. *Tıflu'l-Mimhât*

İlk olarak 2000 yılında 282 sayfa olarak yayımlanan bu eser, İbrâhim Nasrallâh'ın *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesinin ikinci romanıdır. Bu roman ilk basımından sonra Ürdün'de yasaklanmıştır. Ancak Arap yazarların ve halkın bu karara gösterdiği büyük tepkiden sonra bu yasak kalkmıştır.¹²

İbrâhim Nasrallâh bu romanda yirminci yüzyılın başlarından 1948 Nekbe yılına kadar ki süreçte Filistin tarihini ele almaktadır.

Olaylar romanın kahramanı Fuâd'ın etrafında şekillenmektedir. Fuâd yakışıklı, eğitimli ve gizemli bir karakterdir. Silahlı kuvvetlere girdikten sonra hızla yükselir. İngilizler'in komutasındaki kurtuluş güçlerine katılarak Filistin halkını İsrail işgalinden kurtarmaya gider. Kurtuluş güçleri savaşın en şiddetli olduğu bir zamanda direnişçilerin ellerindeki tüm silahları toplarlar. Savaşı

¹⁰ İsrail işgaline karşı Arap halkının başkaldırması karakterini taşıyan ilk İntifada, 1987'de başladı. 1991'de gerileyen direniş, 1993 Ağustos ayında Norveç'te *Özerk Filistin Yönetimi*'nin kabul edildiği Oslo Anlaşmasının imzalanması ile sona erdi. İkinci İntifada ise, Eylül 2000'den 2005 yılına kadar devam eden ikinci Filistin ayaklanmasıdır. İsrail ve Filistin arasındaki çatışmalar Şubat 2005 yılında Ariel Şaron ve Mahmud Abbas'ın katıldığı *Şarmu'ş-Şeyh Zirvesi* ile sona erdi.

¹¹ el-Ezra 'î, *er-Rivâyetu'l-Cedîde fi'l-Ürdün*, 184-200.

¹² Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 189.

kaybetmelerine ve halkın gösterdiği tepkiye rağmen “ Ülkenin Efendisi” tarafından muzaffer olarak karşılanır.

Bu eser tarihî bir romandır. Nitekim yazara göre tarih aynı zamanda gelecek demektir. Bu sebepten yıllar geçse de yeni nesillerin zihninde Filistin’in örtülü tarihinin yer etmesi ve canlı kalması için kaleme alınmıştır.¹³

2.1.5. *Mücerrad 2 Fakat*

1992 yılında 180 sayfa olarak yayımlanan bu eser sonraki baskılarında *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* dizi roman projesine dâhil edilmiştir. İngilizce ve İtalyancaya tercüme edilerek İtalya’da tiyatroya uyarlanıp sahnelenmiştir.¹⁴ Türkçeye de *Karanlığın İçinde Filistin’in Siyah Güneşi* adıyla İngilizceden çevrilmiştir. Nasrallâh’ın Türkçeye çevrilen tek eseridir.

Bu roman Filistin halkının maruz kaldığı sürgün, göç, işgal, savaş, ayaklanma, katliam, gurbet, açlık, yoksulluk ve ölümlere 1948’ten 1996’ya kadar ki süreç içerisinde ışık tutmaktadır.

Roman bir Arap ülkesindeki büyük bir başarı kutlamasına davet edilen ana karakter ile arkadaşının birlikte yaptıkları uçak yolculuğuyla başlar. Daha sonra anlaşılacaktır ki, bu karakter, tüm roman boyunca arkadaş diye aslında kendisiyle konuşmaktadır.

İbrâhim Nasrallâh tüm Filistin trajedisini bu romanda 260 sahnede kesik kesik parçalar halinde panoramik bir sunumla anlatmaktadır. Katliamlarla dolu Filistin tarihini adı anılmayan bir katliamda kara mizah atmosferinde aktarır. Bu eserde Filistin halkının trajedisi, gurbet ve yokluğu, hak ve kendini arayışı anlatılır. Eserin adından da anlaşıldığı gibi vatanlarından sürülen ve yersiz yurtsuz bırakılan bu insanlar bir hiç mesabesinde olup var olma ve kimliğini bulma mücadelesi vermektedirler. Bu sebepten yazar romandaki 25 karakterin hiçbirinin adını zikretmez.

2.1.6. *A râsu Âmine*

2004 yılında 143 sayfa olarak yayımlanan bu eser, *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesinin beşinci romanı olup İngilizceye tercüme edilmiştir.

Bu romanda ikinci intifâda esnasında Gazze’de işgal altındaki Filistinlilerin yaşadıkları sıkıntılar anlatılmaktadır. Bu eser, binlerce şehidin ve tüm Filistin vatanının hikâyesidir. Geçmişten bugüne isimler ve mekânlar değişse de Filistin halkının dramı hiç değişmemiştir.¹⁵

2.1.7. *Zemenu'l-Huyûli'l-Beydâ*

2007 yılında 511 sayfa olarak yayımlanan eser, *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesinin yedinci romanıdır. Filistin işgalinin 60. yılı eş zamanlı olarak basılan bu roman, 2009 yılında *Arabic Booker* adıyla bilinen *Uluslararası Arap Romanı Ödülü*’nü kazanmıştır. İngilizceye de tercüme edilen bu eserin bir drama dizisine dönüştürülme gayreti ise sonuçsuz kalmıştır.¹⁶

Bu roman, önce Osmanlı idaresinde ardından İngiliz mandasında ve son olarak siyonistlerin işgali altında kalan Filistin halkının yetmiş yıllık tarihini ele almaktadır.

¹³ Fevziye, *ez-Zâkirâ ve't-Târîh fi Rivâyeti "Tıflu'l-Mimhât"*, 64.

¹⁴ Divanalarab, “Mucerrad 2 Fakat” (Erişim 20 Mayıs 2021).

¹⁵ Bostancı, “İbrahim Nasrallah’ın Hayatı, Eserleri ve Ağrâs Âmine Adlı Romanının İncelenmesi”, 151-163.

¹⁶ Alghad TV/Beyt Yâsîn, “İbrâhim Nasrallâh”, Youtube, (14 Aralık 2019), 00:47:12-00:49:30.

Romandaki olayların çoğu, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden 1948 Nekbe yılına kadarki süreçte Filistin'in Kudüs şehrine yakın el-Hâdiye isimli hayalî bir köyde geçmektedir. Bu sürece el-Hâdiye köyündeki el-Hâc Mahmûd ailesi üç nesil boyunca tanıklık edecektir. Epik kurgulu bu roman her birine kitap adı verilen üç bölümden oluşmaktadır. *Rûzgâr* adlı birinci kitapta Osmanlı'nın son dönemlerinde Filistin halkının yaşamı ele alınmaktadır. Bilhassa bu bölümde atlara önemli bir yer ayrılmıştır. *Toprak* adlı ikinci bölümde İngiliz manda yönetimi dönemi ve *İnsan* adlı son bölümde ise siyonistlerin işgali anlatılır. Her bir kitap müstakil başlıkları olan ve birbirleriyle alakalı hikâyelerden oluşmaktadır.

Bu roman, vatan sınırları içinde ve dışında yaşadığı zorunlu göç ve sürgünler neticesinde umutsuzluk ve çaresizlik içinde kalan bir halkın hikâyesidir. Öyle bir halk ki artık kazanmak için değil kaybetmemek için savaşılmaktadır.

Yazar kitabın başında romanda geçen isimlerin tümünün hayalî olduğunu belirtse de bazı kahramanların ve hainlerin isimleri tarihle ve Filistin hafızasıyla birebir örtüşmektedir.

Yazarın, el-Hâdiye köyü için hayalî bir isim seçmesi bu mücadelenin küçük bir köyle sınırlandırılmaması için olabilir. Sanki Filistin'de her köy ve şehir birer el-Hâdiye'dir.

Romanda Filistin halkının günlük hayatı, gelenek görenekleri, kültür ve medeniyetleri son derece ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. İbrâhim Nasrallâh, Filistin için dillendirilen 'halksız bir toprak' yalanına Filistin halkının bu topraklardaki köklü ve asil geçmişinin anlatımıyla cevap vermektedir.

Yazar bu eseri hazırlarken yirmi yıldır derlediği sözlü tarihten ve kişisel tanıklıklardan çok istifade etmiştir. Dolayısıyla kitabın sonunda bu süreçte yoluna hafızalarıyla ışık tutan Filistinli ve Arap yazarların eserlerini zikrederek özel bir teşekkürde bulunmuştur.

Yine romanın sonunda *Lisânu'l-'Arab* sözlüğünden *el-Melhât* kelimesinin anlamlarına dair bir bölüm bulunmaktadır. Eser Filistin halk türküleri, atasözleri ve gelenekleri ile zenginleştirilmiştir. Olaylar son derece akıcı, şiirsel bir dil ve fotoğrafik gerçeklikle öykülenmiştir.

2.1.8. *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl*

2011 yılında 559 sayfa olarak yayımlanan eser, *el-Melhâtü'l-Filistîniyye* projesinin sekizinci romanıdır. İngilizce ve Dancaya tercüme edilen bu eser 2012 yılında *Arabic Booker* adıyla bilinen *Uluslararası Arap Romanı Ödülü'*ne layık görülmüştür.¹⁷

Bu roman, 1689-1775 yılları arasında Zâhir el-Ömer ez-Zeydânî'nin¹⁸ (1690-1775) Osmanlı yönetimine karşı ayaklanarak Filistin'de ilk siyasî ve millî yapıyı oluşturma ve ilk bağımsız Arap devletini kurma çabasını anlatmaktadır.¹⁹

Roman boyunca sevgi, ölüm, kader, tabiatla ilişki gibi sorulara cevaplar aranmaktadır. Ayrıca Zâhir el-Ömer'in hayat hakkı, adalet, özgürlük ve şeref gibi değerleri nasıl anladığı da ele alınmaktadır. Bu ilk Arap devleti, içinde barındırdığı pek çok farklı inanç ve fikir gruplarına

¹⁷ Tahrirnews, "Muğteribu'r-Rûh ve Âbiru'l-Ecnâs İbrâhîm Nasrallâh", (Erişim 17 Nisan 2021)

¹⁸ Feridun Emecen, "Zâhir el-Ömer", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/90-91.

¹⁹ Bu konuda Osmanlı arşiv belgeleri ile Ürdün ve Beyrut Amerikan Üniversitesi başta olmak üzere yerel kaynaklardan faydalanılarak hazırlanmış doktora tezine ayrıca bk. Yahya Koç, *Sayda Eyaleti'nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 297-440.

gösterdiği hoşgörü, verdiği güven ve veraset sistemini reddetmesi ile bugünkü Arap devlet ve yönetim anlayışından hayli uzaktır. Bu sebepten Nasrallâh bu yapıyı okura bir model devlet olarak sunmaktadır.

2.1.9. *Ervâhu Kilîmencâru*

2015 yılında 383 sayfa olarak yayımlanan eser, *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesinin dokuzuncu romanıdır. Bu eser, İbrâhim Nasrallâh'ın bizzat yaşadığı bir tecrübenin tarihi kaydının tutulmasıdır. “Benim için neye inandığının değil bu imanla ne yaptığının önemlidir.” diyen Nasrallâh kürsüde nutuk atan bir şair, kâğıt üstünde ahkâm kesen bir yazar olmadığının sınavını Tanzanya’da verir.

Bu romanda farklı meslek, inanç ve düşüncelere sahip ama bir şekilde Filistin’le bağlantılı olan kişilerin dünyanın dördüncü en yüksek zirvesi olan Kilîmencâru’ya tırmanış öyküsü anlatılmaktadır. Romanın ana kahramanları İsrail saldırıları sonucu sakat kalan Nûra ve Yûsuf’tur. Nûra Filistin’in Nablus şehrinde, Yûsuf ise Gazze’de. İkisi de protez bacaklarına rağmen bu zirveye tırmanarak tüm dünyaya işgalin iradelerini kıramadığını göstermek istemektedirler.

Mekân bir Afrika ülkesi olan Tanzanya’dır. Tanzanya Afrika ülkeleri içinde sömürüye karşı özgürlüğünü kazanan ilk ülkedir. Kilîmencâru dağı ise Tanzanya’da bağımsızlığın sembolüdür. Kilîmencâru zirvesine yapılacak altı günlük tırmanışta her biri farklı ve zorlu iklim özelliklerine sahip beş bölge aşılacaktır. Havanın iyi olduğu günlerde sıcaklık sıfırın altında eksi 19 derecedir.

İbrâhim Nasrallâh romana “Her insanın kendi ruhunda tırmanması gereken bir zirvesi vardır. Hangi zirveye tırmanırsa tırmanсын kendi içindeki tırmanışı gerçekleştirmediğiçe daima dipte kalır.”²⁰ sözleriyle başlar. İnsan ruhundaki yükseliş de tüm zorluklarıyla bir dağı tırmanmak gibidir. Bu romandaki zirveye varma çabası hem hakiki hem de mecâzi anlamlar içermektedir. Herkesin kendi içindeki zirveye yani hedeflerine ve hayallerine ulaşması için korku, endişe, kin, öfke, nefret ve pişmanlık gibi duygulardan, geçmişin yüklerinden ve geleceğin kaygılarından kurtulması gerekmektedir.

Romandaki her bir bölüme ay ve gün kaydı düşülerek başlık verilmiştir. Nasrallâh Arap dünyasında Kilîmencâru zirvesine çıkan ilk yazar, bu öykünün gerçek kahramanları Yasmîn ve Mu‘tasım da Filistinli ilk çocuklardır. Bu roman İsrail saldırıları sonucu sakat kalan Filistinli gençlerin cesaret, irade ve kahramanlığını ortaya koymaktadır. Sanki zirveye doğru atılan her adım Filistinli çocukların özgürlüğe doğru attıkları bir adımdır. Bu tırmanış, asıl sakatlığın beden sakatlığı değil irade ve azmin sakatlanması olduğunu başta İsrail olmak üzere tüm dünyaya bir ildir.

2.1.10. *Şurfetu'l-Hezeyân*

Bu eser İbrâhim Nasrallâh'ın *eş-Şurufât* roman dizisinin ilk kitabıdır. İlk defa 2005 yılında 206 sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu roman İngilizceye tercüme edilmiştir.

Eser özgürlüklerin baskı altına alındığı hatta yok edilmeye çalışıldığı bir dünyada zorba yönetimlerin ve çıkar çevrelerinin bilhassa Arap halkına karşı katı uygulamaları ve insan hakları ihlallerini konu edinmektedir.

Arap insanının Körfez savaşıyla başlayıp, Filistin trajedisiyle devam eden ve 11 Eylül saldırıları ve Irak’ın işgaliyle son bulan bir süreçte kendisine ve değerlerine nasıl yabancılaştırıldığı anlatılmaktadır.

²⁰ İbrâhim Nasrallâh, *Ervâhu Kilimanjaro* (Katar: Dâru Blumzberî, 2015).

İbrâhim Nasrallâh bu eserinde New York'taki ikiz kulelere yapılan saldırının akabinde demokrasi, özgürlük ve adâlet yalanlarıyla Arap dünyasının nasıl paramparça edildiğini, yıkılıp yıkıldığını ve insan haklarının nasıl ayaklar altına alındığını kara mizah tekniğiyle anlatır.

Yazar bu romanda kavgalar, savaşlar ve ekonomik krizlerle dolu bir çağda kimliğini ve güvenliğini arayan ama bulamayan modern insanın hayatını ayrıntılarıyla resmeder. İnsanoğlu açık ve kapalı tüm hapisanelerden bir gün kurtulacak, ayaklar altına alınan onurunu yükseltecek, yok ve ölü sayılırken varlığını ispatlayacak ve kukla değil kendi olacaktır.

2.1.11. *Harbu'l-Kelbi's-Sâniye*

Bu eser İbrâhim Nasrallâh'ın *eş-Şurufât* adlı dizi roman projesinin altıncı ve son romanıdır. 2016 yılında 343 sayfa olarak yayımlanmış ve 2018 yılında *Arabic Booker* adıyla bilinen *Uluslararası Arap Romanı Ödülü'*ne layık görülmüştür. Ayrıca İngilizce ve Farsçaya da tercüme edilmiştir.

Nerede ve ne zaman geçtiği belirtilmemiş olsa da olaylar, günlerin kısa gecelerin uzun olduğu, tabiatın son derece tahrip edildiği bir gelecekte, Arap ülkelerinden birinde yaşanmaktadır. Bu roman fantastik ve bilim-kurgu türünde bir eserdir. Kara mizah üslubuyla yazılmıştır. Sade bir dil kullanılsa da olayların nasıl ve niçin olduğunu anlamak okur açısından kolay değildir.

Teknoloji baş döndüren bir şekilde ilerlerken insanlık bir o kadar gerilemiştir. Bir kişinin sattığı köpeğin kalan bedelini temin edememesi gibi basit bir meseleden Birinci Köpek Savaşı patlamış ve yüzbinlerce insan ölmüştür. Bunun üzerine kaleler kurulmuş ve hayatta kalan insanlar nefes alışverişlerine kadar bu kalelerde kontrol edilmeye başlanmıştır. Geçmişini konuşmak ise yasaktır. Yönetenler kendi kaleleri içinde sadece kendi menfaatlerini düşünmektedirler. İnsanlar ve insanî değerler ise birer kurbandır.

Hep tarihî olayları aktarmasına aşına olduğumuz İbrâhim Nasrallâh bu defa okuru geleceğe götürmektedir. İnsanoğlu sadece geçmişe bakarak değil geleceği düşünerek de ibret ve tedbir almalıdır. İnsanoğlunun ne kendinden farklı olana ne de kendine benzeyene tahammülü vardır. Sanki bu eser okura "O halde insan ne ister?" sorusunu sormaktadır.

2.1.12. *Debbâbetun Tahte Şecerati İdi'l-Mîlâd*

2019 yılında 510 sayfa olarak yayımlanan bu roman, *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesinin son meyvesi olan *Sülâsiyyetü'l-Ecrâs* üçlemesinde *Zilâlu'l-Mefâtîh* ve *Sîretu 'Ayn*'la birlikte yer alır.

İbrâhim Nasrallâh 1995 senesinde başladığı bu romanda Birinci Dünya Savaşı'ndan Birinci İntifâda'ya kadarki 75 yıllık Filistin davasını yaşanan değişimlerle birlikte nesilden nesile anlatır. Olaylar Beyt Sâhûr, Beyt Lahm ve Kudüs başta olmak üzere Filistin şehirlerinde geçmektedir. Sıra dışı bir aşk hikâyesi olması yanında sanata, müziğe, kültüre ve Filistin direnişinde Filistin halkının öncü rolüne dair bir çalışmadır. Bilhassa Beyt Sâhûr'da yaşayan Hristiyanların Birinci İntifâda'da gösterdikleri olağanüstü sivil itaatsizlik konu edilir. Bu eser 2020 yılında *Ketârâ Arap Romanı Ödülü'*ne layık görülmüş ayrıca İngilizceye tercüme edilmiştir.

2.2. Şiirleri

İbrâhim Nasrallâh'ın romanlarına paralel olarak kaleme aldığı 21 şiir koleksiyonu bulunmaktadır. Bunlardan en meşhur olanları kısaca şöyledir:

2.2.1. *el-Huyûl 'ala Meşârifi'l-Medîne*

Dâru'ş-Şurûk li'n-Neşr ve't-Tevzî tarafından 1980 yılında 88 sayfa olarak yayımlanmıştır. İbrâhim Nasrallâh'ın ilk şiir koleksiyonudur.

2.2.2. *el-Matar fi'd-Dâhil*

Dâru'ş-Şurûk li'n-Neşr ve't-Tevzî tarafından 1982 yılında 104 sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu koleksiyon İngilizceye tercüme edilmiştir.

2.2.3. *el-Hıvâru'l-Ehîr Kable Makteli'l-'Uşfûr Bidekâik*

Dâru'ş-Şurûk li'n-Neşr ve't-Tevzî tarafından 1984 yılında 94 sayfa olarak yayımlanmıştır. İbrâhim Nasrallâh bu koleksiyonunu İsrail'e karşı düzenlenen Askalan operasyonunda şehit olan Cemâl ile esir oldukları halde uluslararası hukuka aykırı olarak hunharca katledilen Mecdî ve Subhî'ye ithaf etmiştir. Bu eser Almancaya tercüme edilmiştir.

2.2.4. *el-A'mâlû's-Şi'riyye*

el-Müessesetu'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr tarafından 1995 yılında 635 sayfa olarak yayımlanmıştır.

2.2.5. *Şurufâtu'l-Harîf*

el-Müessesetu'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr tarafından 1997 yılında 211 sayfa olarak yayımlanmıştır. İbrâhim Nasrallâh'ın '*Avâsifu'l-Kalb* adlı koleksiyonunun ikincisi kabul edilir. Bu koleksiyon İtalyancaya tercüme edilmiştir.

2.2.6. *Bismi'l-Üm ve'l-İbn*

ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-'Ulûm Nâşirûn tarafından 1999 yılında 126 sayfa olarak yayımlanmıştır. Bu koleksiyon 44 şiir içermektedir. *Bismi'l-Üm* ve *Bismi'l-İbn* olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İbrâhim Nasrallâh'ın annesinin şiirsel bir biyografisidir. Nasrallâh, annesinin şahsında tek hayalleri vatanlarına dönmek olan tüm Filistin annelerini anlatmaktadır. Sürgünün tüm kasvetine rağmen Filistin kadını hatıralarını korumuş ve canlı tutmuştur.

2.2.7. *Merâye'l-Melâike*

el-Müessesetu'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr tarafından 2001 yılında 183 sayfa olarak yayımlanmıştır. Gazze'deki evlerine düşen bir bomba neticesinde dört aylıkken şehit olan İmân Haccû adlı küçük kızın kurgu hayat hikâyesini konu alır. İbrâhim Nasrallâh bu eserinde İmân bebeğe bir daha asla öldürülemeyeceği yeni bir hayat sunar. Bu koleksiyon İtalyancaya tercüme edilmiştir.

2.2.8. *'Avdetu'l-Yâsemîn ilâ Ehlîhî Sâlimen*

ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-'Ulûm Nâşirûn tarafından 2011 yılında 191 sayfa olarak yayımlanmıştır. İbrâhim Nasrallâh'ın '*Avâsifu'l-Kalb*, *Şurfetu'l-Harîf*, *Kitâbu'l-Mevt ve'l-Mevtâ* ve *Hucretu'n-Nây* koleksiyonlarından derleme beş yüz kısa şiir içermektedir. Nasrallâh, bu şiirlerinde pek çok hikmet ve mana barındıran düşünce limanlarında seyreder.

2.2.9. *el-Hubbu Şerîrun*

ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-'Ulûm Nâşirûn tarafından 2017 yılında 209 sayfa olarak yayımlanmıştır. Esaret ve özgürlük ikileminde farklı aşk hikâyelerinin dört bölümde anlatıldığı bu eser İbrâhim Nasrallâh'ın son şiir koleksiyonudur.

3. Roman ve Şiir Dışındaki Diğer Eserleri

3.1. Çocuk Kitapları:

1. *Sabâhu'l-Hayr yâ Atfâl* (Şiir) (1983)
2. *Eşyâ Tayyibe Nusemmîha el-Vatan* (Şiir) (1984)

3.2. Otobiyografi / Hatırat:

1. *Ekal min 'Aduv Ekser min Sadîk: es-Sîratu't-Tâira* (2006)

3.3. Sinema ve Edebiyat Eleştirileri:

1. *Hezâimu'l-Muntasırîn...es-Sînema beyne Hurriyeti'l-'İbda ve Mantıkî's-Sûk* (2000)
2. *Kitâbât Cebrâ İbrâhim Cebrâ fi'l-Fenni't-Teşkilî* (2000)
3. *Divânî- Şi'ru Ahmed Hilmî Abdilbâkî* (2002)
4. *Suverü'l-Vücûd es-Sînemâ Teteemmel* (2008)

4. İbrâhim Nasrallâh'ın Edebî Kişiliği

Edebiyat dünyasına önce şair olarak adım atan İbrâhim Nasrallâh duygu, düşünce ve fikirlerini şiirle tam olarak ifade edemediğini düşünerek romana yönelir. Sadece yaşadığı bir tecrübeyi aktarmak için ilk romanı *Berâri'l-Hummâ*'yı kaleme alan Nasrallâh, başlangıçta bu türde yazmaya devam etmeyi düşünmediği halde gördüğü beğeni ve takdirle roman yazarlığına devam eder.²¹

Yazar ikinci romanı *el-Emvâcu'l-Berriyye*'nin ardından çok fazla ara vermeden *'Av ve Mucerrad 2 Fakat* adlı eserlerini de yayımlayarak roman yazarlığına güçlü bir başlangıç yapar.²² 1978 yılında Filistin'e yaptığı ilk ziyarette köyünün İsrail tarafından yıkılıp silah fabrikasına çevrildiğini görmesi Nasrallâh'ın yazı hayatında derin izler bırakır.²³

İbrâhim Nasrallâh, şiirde tiyatral, dramatik, biyografik ve destânî şiir gibi farklı türleri denemekten kaçınmaz. Seksenli yılların ikinci yarısından itibaren epik şiire yönelir. *el-Hivâru'l-Ehîr Kable Makteli'l-'Uşûr bi Dekâik* (1984), *el-Fetâ en-Nehr ve'l-Cenerâl* (1987), *Kitâbu'l-Mevt ve'l-Mevtâ* (1998)²⁴ ve *Fadîhatu's-Sa'leb* (1993) Nasrallâh'ın bu tarzda kaleme aldığı en önemli koleksiyonlardır.

Hep toplumsal meselelerle meşgul olurken kendi içindeki bazı ayrıntıları kaçırdığını farkederek yazarın, özelde kendine genelde ise Arap insanına dair yazdığı *'Avâsîfü'l-Kalb*, *Şurufâtu'l-Harîf*, *Kitâbu'l-Mevt ve'l-Mevtâ* ve *Hucretu'n-Nây* adlı koleksiyonları iki üç beyitten oluşan kısa şiirler tarzındadır.

²¹ Sâ'adî - Zâde, "Dirâsetu Melâmih Mâ Ba'de'l-Hadâse fî Rivâyeti Berâri'l-Hummâ li İbrâhim Nasrallâh", 154; Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 97-98.

²² Bostancı, "İbrahim Nasrallah'ın Hayatı, Eserleri ve Ağrâs Âmine Adlı Romanının İncelenmesi", 154.

²³ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 148.

²⁴ Sumeyye 'İsâm İbrâhim Vâdî, *Cedeliyyetu'l-Hayâ ve'l-Mevt fi Rivâyâti Ğassân Kenefânî ve İbrâhim Nasrallâh* (Gazze: Câmîatiü İslam, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabîyye, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 16.

İbrâhim Nasrallâh, roman yazarken tam bir romancı, şiir yazarken de tam bir şair olunması gerektiği kanaatinde. Bununla beraber romanın şiire, şiirin de romana hizmet ettiğini düşünür. Roman türünden etkilenecek yazdığı şiirlere *el-Hivâru'l-Ehîr Kable Makteli'l-'Uşûr Bidakâik* ile *Bismi'l-Üm ve'l-İbn* ve *Merâye'l-Melâike* örnek olarak verilebilir.

Merâye'l-Melâike adlı eserini kaleme aldıktan sonra Filistin halkının yaşadığı dramın verdiği derin hüznle beş yıl boyunca şiir yazamayan Nasrallâh, insan hayatının bir nevi sonbaharı sayılan elli yaşına gelmiş olmanın verdiği buruklukla *Hucretu'n-Nây'*ı kaleme alır. *el-Hubbu Şerîrun* (2017) ise Nasrallâh'ın en son yayımlanan şiir koleksiyonudur.

İbrâhim Nasrallâh diğer yazarlardan farklı olarak bir eseri tamamlamak için en az beş yıl ön hazırlık yapmaktadır. Mesela *Zemenu'l-Huyuli'l-Beydâ* romanı uzun bir araştırma ve yoğun bir çalışmayla tam 22 yılda ortaya çıkmıştır. Bu romanın drama dizisine dönüştürülme çabası ise sonuçsuz kalmıştır.

İbrâhim Nasrallâh kendisine eserleri hakkında bazı okur ve eleştirmenlerin “*Bu başlıkta ya da şu sahnede ne kastetmişsiniz?*” tarzında bir soru yöneltilmesini doğru bulmamaktadır. Ona göre roman ve her türden sanatsal çalışma demokratik olmalıdır. Herkes benim anladığım gibi anlasın demek Nasrallâh'a göre diktatörce bir algıdır. Nasıl ki okurlar çeşit çeşittir anlam ve çağrışımlar da öyle olmalıdır.²⁵

Fas'ın başkenti Ribat'ta 1985 yılında düzenlenen *Arap Yazarlar Birliği Konferansı*, Kahire'de 1998 yılında düzenlenen *Arap Romanı Konferansı* ve Bahreyn'de 1999 yılında düzenlenen *Tarafe bin el-'Abd Konferansı* gibi Arap dünyası içinde ve dışında pek çok konferans, şiir festivali ve organizasyona katılmıştır.²⁶ Festivallerde okuduğu bazı şiirleri onun gazetedeki işini kaybetmesine ve hakkında yurt dışına çıkma yasağı verilmesine neden olmuşsa da gelen ciddi tepkiler neticesinde bu yasak kalkar.²⁷

İbrâhim Nasrallâh'ın roman ve şiirleri pek çok ödüle layık görülmüştür.²⁸ Bunlardan en önemlileri ‘Arâr Şiir Ödülü(1991), Teysîr Sebûl Roman Ödülü (1994), Sultân el-'Uveys Arap Şiiri Ödülü (1997)²⁹, Kudüs Kültür ve Yaratıcılık Ödülü (2012), Arabic Booker, Uluslararası Arap Romanı Ödülü (2009-2012-2018)³⁰, Ketârâ Arap Romanı Ödülü'dür (2016-2020).

5. İbrâhim Nasrallâh'ın Modern Arap Edebiyatındaki Yeri

İbrâhim Nasrallâh'ın çocukluğunda en büyük hayali kendisine ait bir kitabının olmasıdır. Mülteci kampının, çadırlardan son derece basit evlere dönüştüğü zamanlarda bile okullarında bir kütüphane hiç olmamıştır. Nasrallâh'a göre sanki birileri Filistinlileri vatanlarından kopardıkları gibi geçmişlerinden ve hatta geleceklerinden de koparmak istemektedir.³¹ Çocukluğunda okuduğu *Sefiller* ve *Tom Amca'nın Kulübesi* gibi romanlar, çadır kamplarda yaşadıkları zorluk, hüznün ve acıların bir nebze olsun hafifleten kasvet dolu kitaplardır. Sinemayla tanışmasından sonra ise dünyanın bu

²⁵ Tahrirnews, “Muğteribu'r-Rûh ve Âbiru'l-Ecnâs İbrâhim Nasrallâh”, (Erişim 17 Nisan 2021)

²⁶ Bekkâr, *Mubdi'ün ve Mubdi'ât*, 10.

²⁷ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 186.

²⁸ Abdullah Berîmî, “İbrâhim Nasrallâh el-Edeb Tenkiye li'z-Zâkira ve Ensine li't-Târîh”, *Mevsûatu Ehbâs ve Dirâsât fi'l-Edebi'l-Filistîniyyi'l-Hadîs* 4 (2014), 6-7.

²⁹ Bekkâr, *Mubdi'ün ve Mubdi'ât*, 10.

³⁰ Kataranovels, “İbrâhim Nasrallâh” (Erişim 10 Mayıs 2021).

³¹ Feyrûz Mecdî Nemr Şahrûr, *el-Müsekkafu'l-Beynû fi'l-Haleti'l-Filistîniyye: İbrâhim Nasrallah Numûzecen* (Filistin: Câmîatü Birzeit, Külliyyetü'l-âdâb, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 47.

romanların tasvir ettiğinin ötesinde güzel ve mutluluk dolu olduğunu görecektir, kendi ve halkı adına ümit besleyecektir.

İbrâhim Nasrallâh'ın kültürel kimliğinin oluşumunda sürgünü bizzat görmemiş olsa da sonuçlarını ve acılarını yaşadığı bu kamp hayatının önemli bir yeri vardır. Nasrallâh bu dönemde *İbrâhim Tûkân*'ın şiirlerinden çok etkilenir. İlk şiirini henüz ortaokuldayken, çok sert bulduğu Arapça öğretmenini eleştirmek için yazar. Ancak öğretmenin *Kara Eylül*³² iç savaşında evine düşen bir füzeyle şehit olmasına çok üzülür ve ona bir mersiye kaleme alır.³³ İbrâhim Nasrallâh'ın ileride çok önemli bir yazar olacağına inanan okul arkadaşları ilk koleksiyonu olan *el-Huyûl alâ Meşârifî'l-Medîne*'yi (1980) kendi paralarıyla bastırmışlardır.³⁴

İlk olarak mülteci kampında ardından öğretmen olarak gittiği ama ikinci sürgünü olarak gördüğü Suudi Arabistan'da yaşadığı yokluk, yalnızlık ve acıların yazar olmaya karar vermesinde payı büyüktür. Pek çok şeyi kaybettiğini sandığı bu yolculuktan birçok kazanımla dönen Nasrallâh, otobiyografik tarzda bir eser olan ilk romanı *Berâri'l-Hummâ*'yı kaleme alır. Ancak 1985'te yayımlanacak olan bu romanda, ilk öğretmenlik tecrübesini anlatmaktadır.³⁵ İbrâhim Nasrallâh, bu romanın, oğulları gibi gördüğü şiir koleksiyonları yanında tek kız çocuğu olarak kalacağını sanır. Oysaki *el-Huyûl 'ala Meşârifî'l-Medîne* ile başlayan *el-Matar fi'd-Dâhil*, *Nu'mân Yesteriddu Levnehû* ve *Ahlâmu Karvetin Hayye*³⁶ ile devam eden onlarca şiir koleksiyonu yanında *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* ve *eş-Şurufât* gibi iki büyük dizi roman projesini hayata geçirmeyi başaracaktır.

Entelektüel bireyin otoriter rejimle ilişkisini konu alması bakımından Arap romanında bir ilk kabul edilen *Av* romanı (1990) ile Nasrallâh, roman türünde artık kendi yeteneklerine, bakış açısına ve sanatsal donanımlarına güvenen birisidir.

David Ben Gurion'un³⁷ (1886-1973) Filistinli büyüklerin ölümüyle yeni neslin her şeyi unutacağını iddia etmesi İbrâhim Nasrallâh'ı dehşete düşürür. "Yazmadıklarımız düşmanlarımızın olur." diyerek *el-Melhâtu'l-Filistîniyye* projesine bir sorumluluk bilinciyle başlar. Nasrallâh'a göre söz, bir siyonistin kurşunundan daha tesirlidir. Filistin'e dair yazmak sadece bir coğrafi mekânı ve tarihi anlatmak değil Filistin insanının varlığını ispatlamaktır.³⁸

Yıllarca Filistin dramı *el-Me'sât* (trajedi) olarak isimlendirilmişken, İbrâhim Nasrallâh kahramanlarının ölümüyle son bulan hüznün ve karamsarlık dolu bu kelimeyi *el-Melhât* ile değiştirmiştir. Bu kelimenin "komedi" anlamının dışında "bağlanmak" ve "sadık kalmak" gibi farklı ve derin pek çok anlamı bulunmaktadır. Bu nedenle İbrâhim Nasrallâh, şehitlerini bir düşgün havasında uğurlayan Filistin halkının direnişine *el-Melhât* kelimesinin daha çok yakıştığı kanaatindedir. Böylece Nasrallâh, Filistin direniş edebiyatında, kendi seçtiği kavramları kullanmasıyla da başlı başına özgün ve farklı bir yazar olduğunu göstermiştir.

³²1970 Eylül ayı Arap tarihinde Kara Eylül olarak adlandırılır. Filistinlilerin Ürdün'e sürülmesi ve Filistin Kurtuluş Örgütünün Ürdün'de etkinliğini arttırması Ürdün Kralı Hüseyin'i rahatsız etti. Yaşanan olaylar sonrasında binlerce kişi öldü. Silahlı çatışmalar FKÖ'nün ve Filistinlilerin 1971'de Lübnan'a sürülmesine kadar devam etti. Ayrıntılı bilgi için bk. Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989), 294-296.

³³ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 48.

³⁴ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 91.

³⁵ İbrâhim Nasrallâh, *Berâril-Hummâ* (Beyrut: ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, 2015), 11.

³⁶ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 70-71.

³⁷ İsrail'in ilk başbakanı ve ikinci savunma bakanıdır.

³⁸ Şahrûr, *el-Müsekkafu'l-Beynî fi'l-Haleti'l-Filistîniyye: İbrâhim Nasrallah Numûzecen*, 49; Vâdî, *Cedeliyyetu'l-Hayâ ve'l-Mevt fi Rivâyati Ğassân Kenefâni ve İbrâhim Nasrallâh*, 16.

Filistin halkının yaşantısını ve acılarını ele alan bu romanların her biri karakterleri, kurgusu ve geçtiği zaman dilimi ile birbirinden bağımsızdır. Bu projenin ilk romanı *Tuyûru'l-Hazer'*in (1996) basımı bir dönem yasaklanmış ancak Arap yazarların ve Ürdün halkının gösterdiği büyük tepki sonrasında basımı serbest bırakılmıştır.³⁹

İbrâhim Nasrallâh bilhassa *A'râsu Âmine* (2004) ve *Tahte Şemsi'd-Duhâ* (2004) adlı romanlarında Filistin insanını ve sosyal yaşantısını sanki görür gibi en ince ayrıntılarıyla okura aktarır.⁴⁰ Dolayısıyla Filistinli yazarların kendisi hakkında "*Sanki aramızda yaşıyor gibi yazıyor.*" sözleri Nasrallâh için övgülerin en büyüğüdür. Ona göre Filistin, onu görmüş olsun olmasın her Filistinli'nin içindedir.⁴¹

İbrâhim Nasrallâh bir diğer roman projesi *eş-Şurufât'*ta sosyal problemleri farklı balkonlardan bakarak kritik eder. İnsanın özgürlüğü sorununu irdelediği *Şurfetu'l-Firdevs*, kadına taciz meselesini ele aldığı *Zeytûnu's-Şevâri'i*, namus cinayetlerini eleştirdiği *Şurfetu'l-Âr*, otoriter rejimin halkla ilişkisini sorguladığı *Harisu'l-Medîne ed-Dâi'a*, *Şurfetu'l-Hâviye* ve *Şurfetu Raculi's-Selc* ile yine baskıcı yönetimlerin yazarla ilişkisini ele aldığı 'Av romanları, İbrâhim Nasrallâh'ın sadece tarihî değil toplumsal ve insanî duyarlılığını da yansıtan kıymetli çalışmalardır.

İbrâhim Nasrallâh'ın romancılığı post modern roman kategorisinde değerlendirilmektedir. *Berâri'l-Hummâ* (1985) ve *Şurfetu'l-Hezeyân* (2005) romanlarında modernizmden post modernizme kaydığı görülmektedir.⁴² O her çalışmasına farklı bir özellik ve yenilik kazandırarak eserlerinde dinamik bir yapı oluşturmaktadır. Bu sebepten klasik edebiyata alışmış bir okurun Nasrallâh'ın romanlarını ilk okuyuşta çözümlemesi kolay değildir. Yazar, doğrusal değil dairesel bir zaman ve mekân kurgusu içinde olayları aktarır. Çok katmanlı bir anlatım biçimi kullanarak sonu açık ve belirsiz romanlar yazar.⁴³

Büyük davaları olanların, kendilerini ifade edebilmeleri için yüksek teknik ve sanatlar kullanmaları gerektiğine inanan İbrâhim Nasrallâh, vatanını müdafaa yolunda yazar olmanın yanında fotoğraf sanatçısı, ressam ve eleştirmen olarak farklı donanımlar kuşanır.⁴⁴ Görsel sanatların edebiyatla yarıştığı bu çağda montaj, kamera, fotoğraflama ve geriye dönüş gibi sinema ve tiyatro tekniklerini eserlerinde ustaca kullanır. Sinemanın edebiyat tekniklerinden istifade ettiği gibi edebiyatın da sinema tekniklerinden faydalanması gerektiği kanaatindedir.⁴⁵ Sinematografik anlatı üslubuyla kaleme aldığı romanları sanki beyaz perdeye aktarılmak için yazılan edebî birer senaryodur. *el-Emvâcû'l-Beriyye* romanı buna örnek olarak verilebilir.⁴⁶ Sinemayla çok yakından ilgili olan Nasrallâh'a göre Filistin davası sinema filmi veya televizyon dizisi olması bir kenara haberlerde dahi gündeme getirilmek istenmemektedir. Tezimizde yer alan kendisiyle yaptığımız röportajımızda

³⁹ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 189.

⁴⁰ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 147-150.

⁴¹ Tahrirnews, "Muğteribu'r-Rûh ve Âbiru'l-Ecnâs İbrâhîm Nasrallâh", (Erişim 17 Nisan 202)

⁴² Emel Abdullâh Ali Milkâvî, *et-Tekniyyâtu's-Sînemâiyye fi Rivâyati İbrâhîm Nasrallâh* (Ürdün: Câmîatiü Yermük, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 32.

⁴³ Vâdî, *Cedeliyyetu'l-Hayâ ve'l-Mevt fi Rivâyati Ğassân Kenefânî ve İbrâhîm Nasrallâh*, 16.

⁴⁴ Şahrûr, *el-Müsekkafu'l-Beynî fi'l-Haleti'l-Filistinîyye: İbrâhîm Nasrallah Numûzecen*, 49; Vâdî, *Cedeliyyetu'l-Hayâ ve'l-Mevt fi Rivâyati Ğassân Kenefânî ve İbrâhîm Nasrallâh*, 16.

⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed Abdülkâdir, *Fedâu't-Tecâvuz* (Amman: Dârü's-Şurûk li'n-Neşr ve't-Tevzî', 2012).

⁴⁶ Milkâvî, *et-Tekniyyâtu's-Sînemâiyye fi Rivâyati İbrâhîm Nasrallâh*, 17.

da belirttiği gibi gizemli ve garip atmosferiyle fantastik öğeleri fazlasıyla içinde barındıran *Şurfetu Raculi's-Selc* adlı romanının beyaz perdeye aktarımını arzu etmektedir.⁴⁷

Eserlerini fasih bir Arapçayla yazan Nasrallâh, diyaloglarda Ürdün ve Filistin lehçelerini kullanarak okurda romanın gerçekliği hissini arttırmaktadır. Ürdün ve Filistinli ezgi gruplarına 40'tan fazla halk türküsü yazan İbrâhim Nasrallâh, romanlarını da şiirler ve halk türküleriyle zenginleştirir.⁴⁸

Geçici olanı kalıcı kılmak ve entelektüel bünyenin bir parçası haline dönüştürmek amacıyla kaleme aldığı *Hezâimu'l-Muntasirîn* ve *Suveru'l-Vücûd* kendisi adına kültürel bir biyografi özelliği taşımaktadır. Bu iki eserde sinemaya ve izlediği önemli filmlere dair değerlendirmelere yer verir.

18 yıllık gazetecilik mesleğinden dolayı fotoğraf sanatıyla hep alakalı olan yazar, *Ölü Deniz'de Hayat* adıyla Güney Kore'de bir fotoğraf sergisi açmıştır. Bunun yanında resme de meraklı olan Nasrallâh'ın bir resim sergisi bulunmaktadır.

Sonuç

Ürdün'de İngiliz manda yönetiminin etkili olduğu 1921 yılından 1950'li yıllara kadar, hikâye ve roman gibi modern edebî türlerin çok yavaş geliştiği görülür. *en-Nekbe* (Felaket) diye adlandırılan 1948 savaşıdan sonra ise Ürdün edebiyatında modernleşme hareketleri hızlanır. Bu dönemin Filistinli yazarları, işgal altında veya sürgündeki Filistinlilerin yaşadıkları acıları, parçalanmışlıkları, yabancılaşmayı, kaygı ve umutları eserlerine yansıtırlar. Arap aydınlar, uğradıkları yenilginin sebeplerini sorgulamaya ve çözümler bulmaya çalışırlar. Bu durum Filistin'e ve Filistinlilere komşu olan Ürdünlü yazarlar için de geçerlidir.

Tüm Filistin halkının sıfır noktasında olduğu 50'li yıllarda bir çocukken tek bir kitabın hayalini kuran İbrâhim Nasrallâh'ın bugün kendi kaleminden 50 eseri bulunmaktadır.

1980 yılında yayımladığı ilk şiir koleksiyonu *el-Huyûl 'ala Meşârifî'l-Medine* ile büyük takdir toplayan İbrâhim Nasrallâh, peş peşe pek çok başarılı koleksiyona imza atar. Nasrallâh'a göre sürekli bir sorgulama ve araştırma gerektiren romana karşın şiir, okurla daha sıcak bir alakanın çabucak kurulabildiği bir platformdur. Bilhassa Arap dünyası dışında katıldığı şiir geceleri ve festivallerde dinleyicilerden gördüğü ilgi çok büyüktür.

İbrâhim Nasrallâh, Filistin tarihinin yeni nesillerce bilinmesi ve yıllar geçse de hafızalarda canlı kalması için *el-Melhâtu'l-Filistîniyye*'yi kaleme alır. Nasrallâh'ın toplumun her tabakasında meydana gelen bozulmayı ve bunlara çözüm yollarını ele aldığı bir diğer roman projesi ise *eş-Şurufât*'tır.

İbrâhim Nasrallâh'ın *Kanâdîlu Meliki'l-Celîl* adlı romanında 18. yüzyılda Osmanlı yönetimine Filistin'de isyan eden Zâhir el-Ömer, bir kahraman olarak anlatılmakta, kurduğu devlet de bir model olarak gösterilmektedir. Gerçek şahsiyetlerin yer aldığı bu tarihi romanın Arş. Gör. Yahya Koç'un hazırladığı " *Sayda Eyaleti'nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)* " başlıklı doktora teziyle mukayeseli olarak okunmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Modern Arap edebiyatının en önde gelen simalarından biri olmasına rağmen kendisi ve eserleri hakkında ülkemizde yapılan akademik çalışma ve tercüme çok azdır. Türkiye'yi ve Türk halkını çok seven ve Türk edebiyatını yakından takip eden İbrâhim Nasrallâh'ın tanınmasına bu makalemizin de bir katkısı olmasını umarız.

⁴⁷ Zehra Gülay Şahan, *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 150.

⁴⁸ Nasrallâh, *es-Sîratu't-Tâira*, 184.

Kaynakça

- Abdülkâdir, Muhammed. *Fedâu't-Tecâvuz*. Amman: Dârü's-Şurûk li'n-Neşr ve't-Tevzi', 2012.
- Alaraby. "Fushatu Fikr". *YouTube*. Yayın Tarihi 24 Ağustos 2016.
<https://www.youtube.com/watch?v=hJ1Rp3L5vQg>
- Armaoğlu, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.
- Bekkâr, Yûsuf. *Mubdi'ün ve Mubdi'ât*. Amman: Dâru Ezmine li'n-Neşr ve't-Tevzi', 2015.
- Berîmî, Abdullah. "İbrâhim Nasrallâh el-Edeb Tenkiye li'z-Zâkira ve Ensine li't-Târîh". *Mevsûatu Ehbâs ve Dirâsât fi'l-Edebi'l-Filistîniyyi'l-Hadîs 4* (2014).
- Bostancı, Ahmet. "İbrahim Nasrallah'ın Hayatı, Eserleri ve Ağrâs Âmine Adlı Romanının İncelenmesi". *Nûsha Şarkiyat Araştırmaları Dergisi 12/34* (2012), 151-168.
- Burhile, Fâtih. *Takniyetu's-Serd fi Rivâyeti "Zeytûni's-Şevâri" li İbrâhim Nasrallâh*. Cezayir: Câmiatü Muhammed Budiyâf, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Emecen, Feridun. "Zâhir el-Ömer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/90-91. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Ezra'î, Süleymân. *er-Rivâyetu'l-Cedîde fi'l-Ürdün*. Amman: Vizâratu's-Sekâfe, 1998.
- Fevziye, Bin Hûriye. *ez-Zâkirâ ve't-Târîh fi Rivâyeti "Tıflu'l-Mimhât"*. Cezayir: Câmiatü Muhammed Haydâr, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Koç, Yahya. *Sayda Eyaleti'nde Osmanlı İktidarı ve Yerel Güçler (1700-1775)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Milkâvî, Emel Abdullâh Ali. *et-Tekniyyâtu's-Sînemâiyye fi Rivâyeti İbrâhim Nasrallâh*. Ürdün: Câmiatü Yermük, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Nasrallâh, İbrâhim. *Berâril-Hummâ*. Beyrut: ed-Dâru'l-'Arabiyye li'l-'Ulûm Nâşirûn, 2015.
- Ervâhu Kilimanjaro*. Katar: Dâru Blumzberî, 2015.
- es-Sîratu't-Tâira*. Amman: el-Müessese el-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2006.
- Sâ'adî, Ahmed Rızâ - Zâde, 'Aliye Ca'ferî. "Dirâsetu Melâmih Mâ Ba'de'l-Hadâse fi Rivâyeti Berâri'l-Hummâ li İbrâhim Nasrallâh". *Mecelletu Buhûs fi'l-Luğati'l-'Arabiyye ve Âdâbihâ*, 113-129.
- Şahan, Zehra Gülay. *Modern Ürdün Romanında İbrahim Nasrallah'ın Yeri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Şahrûr, Feyrûz Mecdî Nemr. *el-Müsekkafu'l-Beynî fi'l-Haleti'l-Filistîniyye: İbrâhîm Nasrallah Numûzecen*. Filistin: Câmîatü Birzeit, Külliyyetü'l-âdâb, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Vâdî, Sumeyye 'Îsâm İbrâhîm. *Cedeliyyetu'l-Hayâ ve'l-Mevt fi Rivâyâti Ğassân Kenefânî ve İbrâhîm Nasrallâh*. Gazze: Câmîatü İslam, Külliyyetü'l-âdâb kısmü'l-lugati'l-Arabiyye, Yüksek Lisans Tezi, 2017.